

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA AXLOQIY TARBIYANI SHAKLLANTIRISH MEZONLARI (3–4-sinf o‘quvchilari misolida)

Jurayeva Mavluda Maxammadiyevna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti 2-kurs talabasi

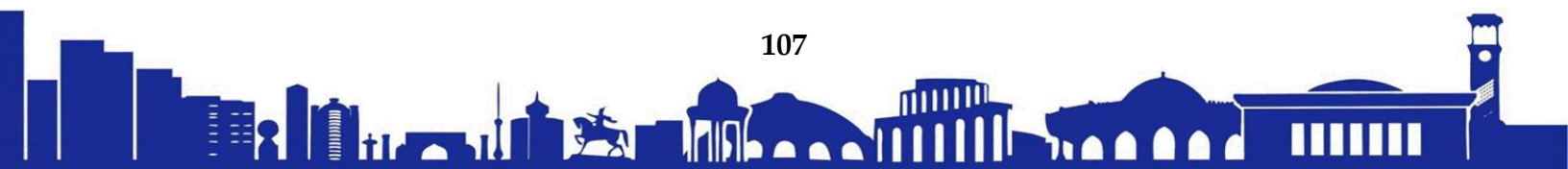
Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida, xususan 3–4-sinf o‘quvchilari misolida axloqiy tarbiyani shakllantirishning nazariy asoslari, pedagogik-psixologik mexanizmlari hamda amaliy mezonlari tahlil qilinadi. Axloqiy tarbiya jarayonida yosh xususiyatlari, ijtimoiy muhit, o‘qituvchi shaxsining o‘rni va ta’lim-tarbiya integratsiyasining ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, axloqiy fazilatlarni rivojlantirish ko‘rsatkichlari va samarali metodlari ilmiy jihatdan asoslanadi. Tadqiqot natijalari boshlang‘ich ta’lim tizimida ma’naviy-axloqiy tarbiya samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: axloqiy tarbiya, boshlang‘ich sinf, 3–4-sinf, axloqiy ong, pedagogik mexanizm, tarbiya mezonlari, shaxs kamoloti.

Kirish: Hozirgi globallashuv sharoitida yosh avlodni ma’naviy-axloqiy jihatdan barkamol etib tarbiyalash dolzarb vazifalardan biridir. Jamiyatning barqaror rivojlanishi, milliy qadriyatlarining asrab-avaylanishi va ijtimoiy munosabatlarning sog‘lom shakllanishi bevosita yoshlarning axloqiy yetukligiga bog‘liq.

Boshlang‘ich ta’lim bosqichi shaxs rivojlanishining muhim davri bo‘lib, aynan shu jarayonda o‘quvchilarda axloqiy tushunchalar, xulq-atvor me’yorlari va ijtimoiy munosabatlarga nisbatan dastlabki qarashlar shakllanadi. 3–4-sinf o‘quvchilari yosh jihatdan ongli ravishda xulqni baholash, yaxshi va yomonni farqlash, o‘z harakatlariga mas’uliyat bilan yondashish bosqichiga o‘ta boshlaydilar. Shu sababli mazkur davrda axloqiy tarbiya jarayonini ilmiy asoslangan mezonlar asosida tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotning maqsadi – 3–4-sinf o‘quvchilarida axloqiy tarbiyani shakllantirish mezonlarini aniqlash va ularni samarali amalga oshirishning pedagogik shart-sharoitlarini asoslashdan iborat.

Asosiy qism:

1. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloqiy tarbiyaning nazariy asoslari.

Axloqiy tarbiya – shaxsda jamiyat tomonidan qabul qilingan axloqiy me'yorlar, qadriyatlar va xulq-atvor tamoyillarini shakllantirishga qaratilgan maqsadli pedagogik jarayondir. U shaxsning ong, his-tuyg'u va xulq birligida rivojlanishini ta'minlaydi.

Boshlang'ich sinf yoshidagi bolalar konkret tafakkurga ega bo'lib, axloqiy tushunchalarni real hayotiy misollar orqali tezroq qabul qiladilar. Shu bois tarbiya jarayonida obrazlilik, ko'rgazmalilik va hayotiylik muhim o'rin tutadi.

Axloqiy tarbiya quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

- milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi;
- shaxsga yo'naltirilgan yondashuv;
- ta'lim va tarbiyaning uzviyligi;
- tizimlilik va izchillik.

Mazkur tamoyillar asosida tashkil etilgan tarbiya jarayoni o'quvchilarda barqaror axloqiy pozitsiyani shakllantiradi.

2. Axloqiy tarbiyani shakllantirishning pedagogik-psixologik mexanizmlari.

3–4-sinf o'quvchilarida axloqiy fazilatlar quyidagi mexanizmlar orqali rivojlanadi:

Taqlid va namuna mexanizmi.

O'quvchilar o'qituvchi va ota-onalarning xatti-harakatlarini kuzatib, ularni o'zlashtiradilar. O'qituvchining nutqi, muomalasi, adolatliligi va mehribonligi bevosita tarbiyaviy ta'sir ko'rsatadi.

Rag'batlantirish mexanizmi. Ijobiy xatti-harakatlarni maqto'v, e'tirof va kichik mukofotlar bilan mustahkamlash o'quvchilarda ijobiy motivatsiyani shakllantiradi.

Ijtimoiylashuv mexanizmi.

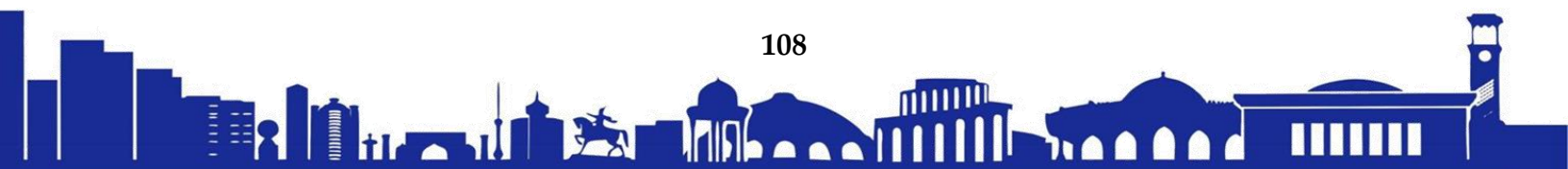
Jamoaviy faoliyat, guruhli ishlar, sinf qoidalariga rioya qilish orqali o'quvchilar ijtimoiy mas'uliyatni his etishni o'rganadilar.

Refleksiya mexanizmi. O'z xatti-harakatlarini tahlil qilish, xatolarini anglash va to'g'ri xulosa chiqarish axloqiy ongning rivojlanishiga xizmat qiladi.

3. Axloqiy tarbiyani shakllantirish mezonlari (3–4-sinf misolida).

Tadqiqot natijalariga ko'ra, axloqiy tarbiya darajasini aniqlash uchun quyidagi mezonlarni ajratish maqsadga muvofiq:

1. Kognitiv mezon – axloqiy tushunchalarni bilish va anglash darajasi.

2. Emotsional mezon – boshqalarga nisbatan mehr, hamdardlik va hurmat hissining namoyon bo‘lishi.
3. Xulq-atvor mezoni – kundalik faoliyatda ijobiy axloqiy me‘yorlarga amal qilish.
4. Ijtimoiy faoliyat mezoni– jamoada faol ishtirok etish va mas’uliyatli bo‘lish.

Mazkur mezonlar asosida o‘quvchilarning axloqiy rivojlanish darajasi past, o‘rta va yuqori bosqichlarga ajratiladi.

4. Axloqiy tarbiyani shakllantirishning samarali metodlari.

Boshlang‘ich sinflarda quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

- axloqiy mavzudagi suhbat va munozaralar;
- badiiy asarlarni tahlil qilish;
- rolli o‘yinlar;
- muammoli vaziyatlar yaratish;
- tarbiyaviy tadbirlar va loyihalar;
- milliy qadriyatlarga asoslangan faoliyat.

Ushbu metodlar o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, axloqiy baholash va to‘g‘ri qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Xulosa: Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida axloqiy tarbiyani shakllantirish uzluksiz, tizimli va ilmiy asoslangan jarayon bo‘lishi zarur. 3–4-sinf bosqichi axloqiy ong, his-tuyg‘u va xulq-atvor birligi shakllanadigan muhim davr hisoblanadi.

Axloqiy tarbiya samaradorligi o‘qituvchi shaxsiy namunasiga, ta’lim jarayonining mazmuniga hamda ijtimoiy muhitning ta’siriga bog‘liq. Aniq mezonlar asosida tashkil etilgan tarbiya jarayoni o‘quvchilarda barqaror axloqiy pozitsiyani shakllantiradi va ularning ma’naviy kamolotiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – T., 2020.
2. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – T.: Ma’naviyat, 2008.
3. To‘xtaxodjayeva M.X. Pedagogika nazariyasi. – T.: O‘qituvchi, 2010.
4. Qodirov B.R. Yosh davrlar psixologiyasi. – T.: Fan, 2005.
5. Musurmonova O. Axloqiy tarbiya asoslari. – T.: Ma’naviyat, 2012.
6. Hasanboyeva O. Pedagogika. – T.: Fan va texnologiya, 2016.

